

Uvod

U današnje vreme ni žene ni muškarci ne mogu da se otmu osećaju praznine, praćenom mračnim slutnjama da je njihova ženska priroda, poput Persefone, otišla u pakao. Gde god da se javlja jedna takva praznina, pukotina ili otvorena rana, lek valja potražiti u krvi same te rane. Postoji jedna stara alhemičarska istina koja glasi da se „nijedan rastvor ne može dobiti ako se za rastvarač ne uzme rođena krv“. Shodno tome, ženska praznina ne može se zaceliti sjedinjenjem sa muškarcem, nego unutrašnjim sjedinjenjem, pripajanjem otcepljenih delova psihe i prisećanjem ili ponovnim uspostavljanjem veze majka-ćerka.

Nor Hol, Mesec i devica

Od žena sa kojima sam radila kao terapeut, naročito u dobi između trideset i pedeset godina starosti, naslušala sam se jadikovki zbog nezadovoljstva koje je pratilo njihove poslovne uspehe. Ovo stanje nezadovoljstva opisivale bi kao osećaj jalovosti, ispraznosti, rastrzanosti, pa i izneverenosti. Ove žene su, otisnuvši se na putovanje koje više dolikuje muškom viteštvu, postigle akademski, umetnički ili finansijski uspeh, ali nad većinom njih sada lebdi pitanje: „Čemu sve to?“

Svoj uspeh one su platile prezauzetošću, iscrpljenošću, bolestima izazvanim stresom, pitajući se kako su dospele na stranputicu. Sve ovo nisu imale u vidu kada su krenule putem uspeha i priznanja. Njihova predstava o uspehu nije uključivala žrtvu tela i duše. Tragajući za uzrokom fizičkog i emocionalnog ranjavanja koje su pretrpele na muškom viteškom putu, zaključila sam da uzrok leži u tome što su izabrale da se razvijaju prema modelu koji poriče njihovu pravu prirodu.

Želja da razumem odnos koji vlada između ženskog i muškog viteškog puta odvela me je do Džozefa Kempbela, sa kojim sam razgovarala 1981. Znala sam da u izvesnim fazama viteško putovanje žene ima nekih dodirnih tačaka sa muškim herojskim putem, ali sam osećala da je u žiži duhovnog razvoja žene prevladavanje unutrašnjeg rascepa između nje i njene ženske prirode. Želela sam da čujem Kembelovo mišljenje o tome.

Iznenadio me je njegov odgovor da žene ne treba da preduzimaju nikakvo duhovno putovanje. „U svim predanjima i mitovima žena se već nalazi na pravom mestu Sve što treba da učini jeste da shvati kako već zauzima mesto za kojim muškarci tragaju. Kada sagleda svu lepotu svoje ličnosti, žena više neće biti u zabludi da treba da postane pseudo-muškarac.”

Bila sam zbunjena i duboko nezadovoljna ovim odgovorom. Žene koje poznajem i sa kojima radim ne žele da budu na pravom mestu kog bi se muškarci rado domogli. One ne žele da budu otelotvorenje Penelope, da strpljivo čekaju, i bez kraja i konca tkaju i paraju ono što su izatkale. Ne žele da budu služavke u kulturi kojom vladaju muškarci, vršeci službu muškim bogovima. Ne žele da odslužaju savete fundamentalističkih propovednika da bi se potom krotko vratile svojoj kući. Njima je potreban novi obrazac utemeljen na pravom razumevanju žene i njene prirode. U knjizi Dnevnik jednog umetnika (Daybook: The Journal of an Artist), En Truit (Anne Truitt) je zapisala:

„Za mene je moja pećina ženstva najudobnija, i mislim da ću se uvek povlačiti u nju sa prijatnim osećanjem da sam tamo gde treba da budem, u najdubljem smislu te reči. Ono što muškarci osećaju prema svojoj muškoj pećini mogu samo da zamislim. Naravno da se muškarci i žene međusobno razlikuju, to je stvar zdravog razuma. Ipak, to što je ženstvo moj „dom“, ne znači da želim da boravim u njemu sve vreme. Ako s vremena na vreme ne izađem na svež zrak, u pećini bi moglo da postane zagušljivo. Previše sam energična, previše radoznala i jaka da bih sedela skrštenih ruku. Mnogi delovi mene bi u tom slučaju zakrčljali ili bi se ukvarili. Ako želim da budem odgovorna prema sebi, a želim, onda moram da sledim svoje težnje.“

U današnje vreme, u našoj kulturi žene zaista imaju poseban zadatak. On se sastoji u tome da potpuno prihvate svoju žensku prirodu, da nauče da poštuju sebe i izvidaju duboku ranu ženstva. Radi se o veoma važnom unutrašnjem putovanju čiji je cilj potpuno uravnoteženo i celovito ljudsko biće. Kao i većina drugih, ni viteško putovanje žene nije lako, jer na njemu nema vidljivih putokaza, a ni

vodiča. Ne postoji mapa, navigacijska karta, niti utvrđen datum polaska. Ne radi se o pravolinijskom putu. To je putovanje koje retko pobira pohvale od strane spoljašnjeg sveta, štaviše - spoljašnji svet se u njega obično meša i ometa ga.

Model viteškog puta žene jednim delom potiče od Kembelovog modela muškog herojskog pohoda. Nazivi različitih etapa putovanja, međutim, posebno su prilagođeni ženama, a sa vizuelne tačke, ovaj model mi se prikazao upravo na način koji je svojstven ženama. Isplivao mi je iz podsvesti.

U proleće 1983. pohađala sam postdiplomske studije na Porodičnom institutu u Los Anđelesu, gde sam izučavala jednu terapijsku tehniku pod nazivom „porodično vajanje“. U vežbi porodičnog vajanja se na scenu postavljaju tipične životne situacije iz roditeljskog doma, kao što je, na primer, porodični obed. U sceni porodičnog obeda glumila sam samu sebe, a pored mene su učestvovali moja majka, otac i mlađa sestra, čije uloge su igrale moje kolege. I dok smo tako nepomično sedeli u onim istim položajima kakve su nekada zauzimali članovi moje porodice, leđa su mi se ukočila. Više nisam mogla da trpim ulogu osobe koja ulaže natčovečanske napore da bi održala mir u kući.

Tri dana nisam mogla da se pomaknem. Ležala sam potrbuške na podu svoje dnevne sobe i plakala zbog bola usled narušenog sklada u mojoj porodici, koji sam inače potiskivala prekomernim radom i uspesima. Usred suza javila mi se slika viteškog puta žene u vidu kružnice koja se okretala u smeru skazaljke na satu. Put je započinjao naglim raskidom sa onim vidom ženstva koji sam doživljavala kao ovisnički, previše sputan i ispunjen ljutnjom.

Putovanje se nastavljalo stapanjem sa opštepoznatim spoljašnjim muškim herojskim putem, zajedno sa muškim saveznicima, uz čiju pomoć se postižu blagodeti prestiža, nezavisnosti, bogatstva, moći i uspeha. Nakon toga je sledio zbunjujući period suše i beznađa koji je neumitno vodio u podzemni svet, u susret tamnom ženstvu.

Iz tame se javila hitna potreba da se isceli ono što ja nazivam razdorom između majke i ćerke, dubokom ženskom ranom.

Povratno putovanje je, pak, uključivalo redefinisavanje i potvrdu

ženskih vrlina i njihovo pripajanje muškim vrlinama, koje su već stečene u prethodnoj etapi puta.

Slika mi se pojavila u celosti onako kako je prikazano na narednoj strani, a u godinama koje su usledile zadatak mi je bio da pobliže upoznam sve etape putovanja. To je bio spor proces koji je obuhvatao slušanje ispovesti mojih klijenata i prijatelja kao i nastojanje da dublje sagledam svoju potrebu da budem prihvaćena i priznata u društvu u kome vladaju muškarci.

Put sam opisala iz svoje i perspektive mnogih žena moje generacije koje su, kao i ja, potvrdu svojih vrednosti tražile u okviru patrijarhalnih sistema, za koje su na kraju pronašle ne samo da su manjkavi, već i da imaju strahovito razoran učinak. Mi, deca iz post-sputnjikovske ere, gonjeni smo da prevaziđemo sebe kako bi doprineli ponovnom uspostavljanju prevlasti Zapada.

Inače, sebe bih najpre nazvala tatinom kćerkom - ženom koja se primarno identifikovala sa ocem, najčešće odbacivala majku, a pažnju i odobravanje nastojala da izmami od oca, u okviru muških vrednosti. Moj primer ne mora da se podudara sa iskustvom svake žene svakog starosnog doba, a otkrila sam i to da ne mora da se odnosi samo na žensko iskustvo. Ono može da odlikuje puteve oba pola. Radi se zapravo o iskustvu velikog broja ljudi koji bi želeli da budu aktivni i daju svoj doprinos svetu, ali istovremeno osećaju i zebnju zbog svega što je naše društvo, usmereno ka progresu, učinilo ljudskoj psihi i ekološkoj ravnoteži planete.

Kretanje kroz etape je ciklično, a osoba može da se nađe u nekoliko etapa istovremeno. Na primer, sada pokušavam da savladam rascep između majke i ćerke, dok istovremeno radim i na pripajanju još nekih otcepljenih delova moje prirode. Viteški put žene je jedno neprekidno kolo razvoja, rasta i učenja.

Put započinje tako što viteškinja kreće u potragu za svojim identitetom. Ovaj „zov" se ne javlja u određenom starosnom dobu, već onda kada staro „ja" postane neprikladno. To se može dogoditi u mladosti, kada devojka napusti dom da bi pohađala fakultet, zaposlila se, krenula na putovanje, ili započela ljubavni odnos. A može da se dogodi i u srednjem dobu, ako se žena razvede, ako se

vрати starom poslu ili promeni posao, ako nastavi školovanje ili nenadano zatekne prazno porodično gnezdo. Ili se naprosto dogodi u bilo kom trenutku kada žena shvati da je ono za šta je smatrala sebe izgubilo svaki smisao.

Početna etapa putovanja podrazumeva odbacivanje onih delova ženstva koje nose predznak pasivnosti, popustljivosti i neplodotvornosti. U našem društvu za žene se često kaže da su isuviše rastrojene, prevrtljive i preosetljive da bi ostvarile uspeh u poslu. Rastrojenost i slabo razlučivanje kod žena se tumači kao slabost, inferiornost, i nesamostalnost - ne samo u vladajućoj kulturi već i među samim ženama.

Žene koje žele uspeh u svetu muškaraca često biraju ovaj put s ciljem da razbiju taj mit. One nastoje da dokažu kako umeju da razmišljaju, kako mogu da budu istrajne i emocionalno i finansijski nezavisne. Sa svojim očevima i muškim rođacima raspravljaju o važnim temama. Uzori i mentori su im muškarci ili žene sa istaknutim muškim osobinama, koji umeju da cene ženin intelekt, njen osećaj svrhovitosti i ambiciju, istovremeno joj pružajući osećaj sigurnosti, usmerenosti i uspešnosti. Kod takve žene sve je podređeno poslu, napredovanju u akademskim ili profesionalnim krugovima, sticanju ugleda, društvenog položaja i finansijske jednakosti, jer važno je osećati se moćno u svetu. Ovo opojno iskustvo viteške žene u potpunosti podržava naše materijalističko društvo, koje najvišom ocenom ocenjuje radnu sposobnost. Sve što nije „obavljanje važnog posla u svetu" ne poseduje stvarnu vrednost.

I tako naša viteškinja navlači na sebe oklop, opasuje mač i pojahuje najbržeg ata da bi krenula u ljuti boj. Na kraju se dokopava blaga: diplome, titule, novca, autoriteta. Muškarci joj se značajno osmehuju, tapšu je po leđima i čestitaju učlanjenje u njihov klub. Nakon izvesnog perioda uživanja u pogledu koji se pruža sa vrha, pošto je uspešno savladala sve prepreke i možda uspela da usput ostvari i porodičan život, ona počinje da se pita: „Pa dobro, stigla sam tamo gde sam htela, a šta sada?" A onda traga za novim izazovom, vrebajući priliku da napreduje dalje u firmi, da uzme

učešća u svakom novom društvenom događanju i ispuni svaki slobodan trenutak radom. Više ne zna kako da se zaustavi i kaže ne, osećajući krivicu pri samoj pomisli da bi mogla razočarati one kojima je potrebna. Postignuće se pretvorilo u neku vrstu ovisnosti, pošto se na krilima novostečene moći vinula u neslućene visine. Istovremeno, upravo u ovoj fazi putovanja žena obično počne da oseća kako možda gubi kontakt sa samom sobom, ili je iznenada zadesi kakva fizička bolest ili nesreća. Tada stane da se pita: „Čemu sve ovo? Postigla sam sve što sam sebi zacrtala, a osećam se prazno. Zbog čega me nagriža osećanje usamljenosti i praznine? Zašto se osećam prevarenom? Šta sam to usput izgubila?"

U nastojanju da odagna negativne asocijacije u vezi sa ženstvom, naša žena-vitez je narušila svoju unutrašnju ravnotežu i doživela prve povrede i lomove. Ona sada zna da razmišlja logično i obavlja poslove efikasno, ali je zbog toga morala da žrtvuje svoje zdravlje, snove i intuiciju. Uz to je možda prekinula odnos sa svojom najdubljom suštinom, sopstvenom ženskom prirodom. Na kraju oseća žal zbog nestanka telesne mudrosti, nedostatka vremena za bavljenje porodicom i kreativnim poduhvatima, zbog kidanja dubljih prijateljskih odnosa sa drugim ženama ili nemogućnosti da doživi sebe kao „malu devojčicu“.

Prema Kembelu, „ženina primarna preokupacija je negovanje. Pritom ona može da neguje telo, dušu, čitavu zajednicu, pa i čovečanstvo. Kad nema šta da neguje ona, na neki način, gubi smisao svojeg postojanja.“ Ja mislim da su mnoge žene koje su prihvatile muški, herojev put, zaboravile kako da neguju sebe. Naučile su da uspeh podrazumeva stalnu budnost i pripravnost ali su, idući tom linijom, završile slomljena srca.

Kembelov opis sredovečne krize kod muškarca može da se uporedi sa pometnjom i nezadovoljstvom koje žena oseća kada se suoči sa lošim posledicama uspeha. „Popele su se na sam vrh lestvice i shvatile da su one naslonjene na pogrešan zid. Neke stvari su rđavo procenile još na samom početku.“

Pojedine žene otkrivaju da njihova žeđ za uspehom i priznanjima potiče iz želje da udovolje roditeljima, posebno unutrašnjoj predstavi oca. A kada stanu da analiziraju svoje pobude, teško mogu da utvrde koje to delove sebe bi mogle nazvati svojim. I onda ih obuzme osećanje pustoši i samoće. „Kada pogledam u sebe, pitam se ko tu zapravo živi?“ vjeka se jedna četrdesetogodišnja žena iz sveta filma. „Jedino u šta sam sigurna jeste da čeznem za izgubljenim osećajem punoće u srcu. Ostalo mi je jedino da verujem svom telu.“

Problem ovakvih žena je u tome što nisu daleko odmakle na putu oslobođenja. Svoju uspešnost su gradile prema muškom modelu, mada ovaj model ne zadovoljava ženinu potrebu za celovitošću. „Pogrešna procena na početku“ možda se ogleda u odluci da se povinuje nametnutim pravilima igre radi priznanja i uspeha. Kad žena donese odluku da više ne želi da se pokorava zakonima patrijarhata, ona gubi jasne odrednice kako da se ponaša i oseća. A kada te prastare forme ponašanja prestanu da se obnavljaju, život postaje istovremeno uzbudljiv i zastrašujući. „Promena je zastrašujuća, ali tamo gde ima straha leži i moć. Kada naučimo da osećamo strah, a da pritom ne ostanemo paralisani, tada strah postaje naš saveznik, znamenje koje nam ukazuje da se nevolja na koju smo naišli može preokrenuti na dobro. Naša moć najčešće nije u dobro poznatim, lako ostvarivim i pozitivnim stvarima, nego baš u strahu, čak i u odupiranju promeni. „Tu počinje proces inicijacije. U ovom delu putovanja žena započinje silazak. Radi se o naizgled beskrajno dugom periodu lutanja, ogorčenja i besa, rušenja idola, traganja za izgubljenim delićima sebe i upoznavanja sa tamnom stranom ženstva. To može potrajati nedeljama, mesecima ili godinama, a za mnoge žene predstavlja fazu dobrovoljne izolacije, kada u tami i tišini ovladavaju umećem osluškivanja unutrašnjeg glasa. Spoljašnji svet na to će gledati kao na depresiju i period zastoja. Porodica, prijatelji i kolege sa posla ubeđivaće našu viteškinju da „nastavi sa životom“.

Ovaj period ispunjen je snovima o raspadanju i smrti, tamnim dvojnicama i napadačima, putovanjima preko pustinja i reka,

simbolima drevnih Boginja i svetim životinjama. Sve to prati želja da se više vremena provodi u prirodi, u dodiru sa zemljom koja nas hrani, pri čemu dolazi do sve izoštrenijeg opažanja smene godišnjih doba i mesečevih ritmova. Za mnoge žene, menstrualno krvavljenje postaje važan događaj slavljenja ženstva, krvi, čišćenja i obnavljanja tela i duše. Silazak se ne može ubrzati zato što se radi o svetom putovanju, na koje se ne kreće samo da bi se povratili izgubljeni delovi sebe, već da bi se ponovo otkrila izgubljena duša naše kulture - što mnoge savremene žene vide kao povratak Boginje. Vezano za ovaj period u svom dnevniku zapisala sam sledeće:

„Ovo je neistražena teritorija. Tamna, vlažna, krvava i pusta. Bez saveznika, bez utehe, bez izlaznih znakova. Sva sam u ranama i ogrebotinama. Tragam za izgubljenim delovima sebe - za nečim poznatim - ali vidim samo nekakve deliće koje ne umem da sastavim. Ovo ne liči ni na jednu borbu koju sam imala do sada. Jer, ovo nije borba sa drugima, nego suočavanje sa sobom. Teturam naga tražeći Majku. Nastojim da uspostavim vezu sa delovima sebe koji do sada nisu ugledali svetlost dana. Mora da su tu negde u tmini. Čekaju da ih ponovo pronađem mada su već izgubili nadu, jer sam ih odavno odbacila. Oni su moje blago za kojim ću morati mukotrpno da kopam. Na ovom putu nema dobre vile da mi ukaže na izlaz. Kopam... da bih stekla vrline poput istrajnosti, hrabrosti u suočavanju sa tamom, stpljenja da se ne izložim svetlosti prevremeno, prekidajući tako svoj susret sa Majkom.”

Nakon silazne faze naša viteškinja lagano počinje da leči psihološki rascep na relaciji ćerka-majka, a to je rana koja se otvorila zbog početnog odbacivanja ženstva. Sve ovo može, ali ne mora da podrazumeva ozdravljenje stvarnog odnosa između žene i njene majke. U svakom slučaju, ozdravljenje se dešava unutar same žene i to onda kada ona počne da neguje svoje telo i dušu i ponovo uspostavi vezu sa svojim osećanjima, intuicijom, seksualnošću, kreativnošću i humorom.

U ovoj fazi može da se javi iznenadna potreba da se izučava, na primer, keramičarski zanat ili kuvanje, baštovanstvo, da se ide na masažu, uredi stan. Jedan deo energije koja je bila okrenuta spolja delimično se preusmerava ka unutra, što dovodi do rađanja kreativnih ideja, ponovnog otkrivanja sopstvenog tela i prijatnih druženja sa drugim ženama. Žene koje su prvenstveno bile okrenute karijeri sada se okreću braku i rađanju dece. U ovoj etapi se donose važne odluke i podnose žrtve, što se sa patrijarhalne tačke gledišta tumači kao odustajanje.

Jedna od mojih klijentkinja, tridesetogodišnja zubarka kojoj je dojka odstranjena zbog kancera, donela je odluku da se bavi pisanjem, baštovanstvom i materinstvom. „Ovo je teška odluka, dosadašnja zarada mi je davala osećaj sigurnosti i korisnosti, a sada teško da ću dobiti zdravstveno osiguranje zbog moje prethodne dijagnoze. Ipak, jedva čekam da započnem da radim sve one stvari koje su mi bile važne pre nego što sam, zbog karijere stomatologa, zapostavila sve ostalo.“

Dok sam pisala ovu knjigu i sama sam prošla kroz jedno takvo iskustvo. Kada sam počela da osvajam svoj unutrašnji prostor, spoljašnji put uspeha počeo je da bleđi. Dok sam skupljala hrabrost da odbacim pravolinijski način razmišljanja, glas žene u meni postajao je sve jači. A onda sam osetila da mogu slobodno da oslušujem snove, vizije i poruke svojih unutrašnjih saveznika. Oni su postali moji vodiči. Kada žena prestane da pridaje preveliki značaj spoljašnjem muškom herojskom traganju, ona može slobodno da se okrene istraživanju svojih vizija i svog unutrašnjeg glasa.

Dok je usmerena na unutrašnje putovanje, niko je iz njenog okruženja neće zbog toga veličati i kovati u zvezde. Naprotiv, pitanja koja ona postavlja o smislu života neprijatna su za one koji teže spoljašnjem sjaju uspeha. Zbog toga je za jedno ovakvo putovanje potrebna hrabrost i vera da će više duhovne sile priteći u pomoć. Žene se sastaju da uče, da razmenjuju misli i slave sve ono što pripada ženama, a što je u današnje vreme u našoj kulturi izgubljeno. Mnoge žene pronalaze utehu i radost u smišljanju

zajedničkih rituala u slavu smene godišnjih doba ili obeležavaju, za sebe i svoje najbliže, prelazak iz jedne životne etape u drugu. Izgleda mi da je to što se ženska duhovnost danas našla u žizi, neposredna posledica toga što su mnoge žene, nakon što su se otisnule na muško herojsko putovanje, otkrile da tu ne samo da za njih nema ničega, već da je time ugrožen ljudski rod uopšte. Žene su preduzimale putovanje na muški herojski način jer pred sobom nisu imale drugačiji uzor. Otuda je žena mogla biti ili „uspešna“ u kulturi kojom vladaju muškarci ili, pak, ženski podređena i ovisna. Da bismo promenili ekonomske, društvene i političke obrasce društva, sada moramo da pronađemo nove mitove o viteštvu žene. Možda je to razlog zbog čega se veliki broj žena i muškaraca sada okreće ženskom aspektu Božanstva i drevnim matrijarhalnim kulturama, nadajući se da će otkriti novu vrstu poretka koji se ostvaruje kroz partnerstvo a ne kroz dominaciju, kroz saradnju, a ne kroz pohlepu i grabež.

Poistovećenje sa muškim načelom

Tatine ćerke

Uprkos sve većem uspehu ženskih pokreta, u našoj kulturi i dalje preovlađuje mit da određeni ljudi, položaji i događaji po prirodi stvari imaju veću vrednost od drugih. A ovi ljudi, položaji i događaji obavezno su muškog roda ili su im muškarci odredili značaj. U ovoj kulturi muškarci određuju šta je merilo vlasti, lične samostalnosti i uspeha, a u poređenju sa muškim normama žene, htele to ili ne, često moraju da priznaju kako nemaju dovoljno sposobnosti, inteligencije i snage.

Kod devojke koja se razvija sve ovo ne prolazi nezapaženo, pa i ona gori od želje da uzme učešća u glamuru, prestižu, autoritetu, nezavisnosti i bogatstvu, svim onim stvarima koje kontrolišu muškarci. Za mnoge izuzetno uspešne žene kaže se da su tatine ćerke, jer su nastojale da od svog oca, kao prvog muškog uzora u životu, pridobiju moć i blagonaklonost. U njihovom slučaju majčine pohvale nemaju istu težinu, pa je otac taj koji je utvrdio norme ženstvenosti koje će dalje uticati na njihovu seksualnost, odnose sa

muškarcima i sposobnost da postigne svetovni uspeh. Da li će žena osećati da je u redu da bude ambiciozna, moćna, imućna ili da ima uspešan odnos sa nekim muškarcem, zavisi od njenog odnosa sa ocem.

Linda Šmit (Lynda Schmidt) definiše tatinu ćerku kao „ćerku čiji je odnos sa ocem tako moćan i pozitivan da isključuje majku. U toku odrastanja, ovakva mlada žena će se bolje snalaziti u društvu muškaraca i pri tome gajiti donekle potcenjivački stav prema ženama. Tatine ćerke organizuju svoj život oko muškog principa, na taj način što se spolja povezuju sa nekim stvarnim muškarcem, ili pak iznutra funkcionišu na muški način. One će pronaći muškog mentora ili učitelja ali će im, istovremeno, teško padati da od nekog muškarca primaju pouke ili izvršavaju njegove naloge."

Psiholozi koji se bave motivacijom primetili su da je većina uspešnih žena razvila svoje talente zahvaljujući uticaju oca, koji im je pružao snažno uverenje da su privlačne i voljene čak i u najmlađem uzrastu. Merdžori Lozof (Marjorie Lozoff), naučnica iz San Franciska, vodila je četvorogodišnje istraživanje o uspehu žena na poslu, da bi na kraju došla do zaključka kako su samouverene one žene „čiji su očevi smatrali da su njihove ćerke zanimljive osobe koje vrede i zaslužuju poštovanje i podršku." Žene prema kojima su se očevi ponašali na ovakav način „nisu osećale da će njihova ženstvenost biti ugrožena ako razviju svoje talente." Ti očevi su snažno učestvovali u životu svojih kćeri, podstičući ih da se aktivno odnose prema sopstvenoj profesiji ili sporednim zanimanjima vezanim za politiku, sport ili umetnost.

Bivši kongresmen Ivon Bretvajt Burki (Yvonne Brathwaite Burke), čiji je otac posvetio život angažovanju u Internacionalnom sindikatu uslužnih radnika (Service Employees International Union), prvi put je učestvovala u štrajku kada joj je bilo četrnaest godina. Njen otac je dvadeset i osam godina radio kao domar u MGM, a njegova je kuća uvek bila puna sindikalnih aktivista. Njegov sindikat omogućio je Burkijevoj da pohađa UCLA i studira prava na USC.

Posmatrajući oca kako ulaže napore da organizuje ljude, ona je postala svesna „šta znači kada se čovek celim srcem bori za neku

stvar. On je verovao u neprekidnu borbu kojoj je bio neizmerno posvećen, mada je često zbog toga ostajao bez posla. Osećao je da je to nešto što se mora činiti."Svojom posvećenošću izvršio je na nju veliki uticaj.

„Interesovala me je ideja borbe i sve ono kroz šta je moj otac u životu prolazio. Znala sam da mu je veoma teško, da podnosi žrtve, ali on je u to verovao. Razgovarao je sa mnom o svom radu u sindikatu i bile su mi poznate sve pojedinosti. Kasnije, kada sam odlučila da postanem advokat i počnem da se bavim politikom, on me je u tome podržao. Uticao je na mene da se uključim u politički život." Majka Burkijeve, agent za nekretnine, nije delila očevo oduševljenje povodom njenog političkog angažmana, ne želeći da joj ćerka postane žrtva političkih razmirica. Ona je sanjala o tome da joj ćerka postane učiteljica, međutim Burkijeva je htela da uzme aktivnog učešća u rešavanju gorućih socijalnih pitanja.

Bivša gradonačelnica San Franciska Dajen Fajnštajn (Dianne Feinstein) takođe je na očevom primeru učila o zamršenostima birokratije i veštinama diplomatije, o borbi za svoja prava, ličnoj snazi i istrajnosti. Njen otac je sa oduševljenjem učestvovao u njenim kampanjama radeći doslovno sve, od prikupljanja dobrovoljnih priloga do donošenja užine zaposlenima u njenoj kancelariji. Kao lekar bio je izuzetno posvećen javnoj službi i, uprkos činjenici da je bio bolestan od raka, radio je sve do smrti. Svoju ćerku je učio da bude istrajna i hrabra. Fajnštajnova je crpela snagu iz očeve nepokolebljive vere u njene sposobnosti. „Oduvek je smatrao da ću daleko dogurati. Duboko u sebi verovao je da ću biti uspešna u svemu čega se poduhvatim, mada nisam uvek delila s njim to uverenje."

Zahvaljujući očevoj pomoći, mlada devojka posmatra svet njegovim očima i vidi sebe onako kako je on vidi. Žudeći za njegovom podrškom i prihvatanjem, ona svoje sposobnosti, inteligenciju i vrednost meri prema njemu i drugim muškarcima. Očevo prihvatanje i ohrabrenje pomaže ćerci da razvije svoj ego u dobrom pravcu. I Fajnštajnova i Burkijeva pamte da su sa očevima imale blizak i neopterećen odnos. „Nijedna od ovih žena nije smatrala da

je, takmičeći se na tradicionalno muškim poljima, žrtvovala svoju ženstvenost."

Žene koje su bile prihvaćene od strane svojih očeva, imaju poverenje da će biti prihvaćene i u svom okruženju. Kod takvih žena razvijen je pozitivan odnos sa muškom stranom njihove psihe. U njihovom duševnom životu pojavljuje se unutrašnja figura muškarca koja ih voli upravo onakve kakve jesu. Ovaj pozitivan unutrašnji muškarac ili animus će otvoreno i bez kritike podržavati njihove kreativne težnje.

Linda Lionard (Linda Leonard) opisala je svoju imaginarnu predstavu pozitivnog unutrašnjeg muškarca. Ona ga naziva „čovjek sa srcem". On je „pažljiv, topao i jak" i ne boji se moje ljutnje, bliskosti i ljubavi. „Privržen mi je i strpljiv. Ali istovremeno pokreće stvari, bori se i nastavlja dalje. Postojan je i izdržljiv. Pa ipak ta stabilnost potiče iz njegovog umeća da se prepusti matici života, da živi u sadašnjem trenutku. Podjednako uživa u radu i u igri. Ma gde da se nađe, oseća se kao kod kuće - bilo da boravi u unutrašnjim prostorima ili se bavi spoljašnjim svetom. To je čovek zemlje - instinktivan i puten. Takođe je i čovek duha - spreman za velike stvaralačke uzlete." Ovakva unutrašnja figura nastaje kao plod dobrog odnosa žene sa njenim ocem ili osobom koja je zamenjivala oca. Inače, unutrašnji muškarac biće dragoceni vodič viteškoj ženi tokom čitavog njenog putovanja.

INICIJACIJA I SILAZAK DO BOGINJE

*kažu, još uvek se ovde skrivaš, možda
duboko u zemlji ili na
nekoj svetoj planini, kažu,
(još uvek) hodaš među ljudima, ispisuješ znake
u vazduhu, na pesku, opominjući,
upozoravajući tkaš
vijugavi oblik našeg spasenja, užurbano
ali ne i prenaglano. Obazrivo.
koračaš među šoljicama, izlaziš iz*

*kristala, lečiš svetim bleskom tvojih
tamnih očiju, kažu da prikazuješ
zeleno lice u džungli, nosiš plavo
na snegovima, prisustvuješ
rođenjima, igraš po našim mrtvima,
pevušiš, jebeš, olakšavaš
naš umor, još uvek se ovde skrivaš, mrmlijaš
u pećinama, upozoravaš, opominješ i tkaš
osnovu naše nade, spajaš ruke protiv
zla među zvezdama, o kišo
otrova nad nama, kiselino što izjedaš
probudi nas kao decu iz košmara,
nek' umaknemo
proždrljivicima koje ne znam da imenujem
metalnim ljudima što gaze po
našoj suštini i gnječe nam meso
čineći od njega baru.
Dajana Di Prima Molitva za majke"*

Ženska inicijacija

Silazak se opisuje kao putovanje u podzemni svet, tamna noć duše, kitova utroba, susret sa tamnom boginjom ili jednostavno - depresija. Najčešće mu prethodi neki gubitak koji iz korena menja život. Smrt deteta, roditelja ili supružnika sa kojima je osoba bila poistovećena i najčvršće povezana, može da označava početak putovanja u donji svet. Žene često otpočinju svoj silazak onda kada se dovrši njihova uloga ćerke, majke, ljubavnice ili supruge. Teška bolest ili nesreća, gubitak samopouzdanja i volje za životom, selidba, zastoj u studijama, suočavanje sa nekom vrstom zavisnosti ili slomljeno srce, sve ovo su preduslovi za raspad i silazak. Putovanje u podzemni svet je praćeno pometnjom i žalom, osamljivanjem i gubitkom iluzija, gnevom i očajanjem. U tim trenucima žena još može osećati da je naga i nezaštićena, usahla i krhka, ranjiva i nesređena. Mogu da potvrdim da su mene lično mučila takva osećanja dok sam se borila sa uznapredovalom

cervikalnom displazijom, u vreme kada mi se brak raspadao i kada sam počela da gubim poverenje u sebe kao umetnicu. Svaki put sam morala da se suočavam sa neugodnim istinama o sebi i svetu. I svaki put sam bivala pročišćena vatrom preobražaja.

U podzemnom svetu ne postoji vreme, tamo je vreme beskonačno i boravak u njemu nemoguće je skratiti. Tu nema jutra, dana ili noći. U njemu vladaju gusta tama i svirepost. Sveprisutna tama je vlažna, hladna i jeziva. U podzemnom svetu nema jednostavnih odgovora, iz njega se ne izlazi brzo. Kada jecanje prestane, nastaje tišina. Čovek je nag i hoda po kostima mrtvih.

U očima spoljašnjeg sveta žena koja je krenula u silazak deluje zabrinuto, tužno i nepristupačno. Za njene suze nema vidljivog razloga, ali su one uvek prisutne, bilo da zaista plače ili ne. Za nju nema utehe jer se oseća odbačenom. Zaboravlja na obaveze; kloni se čak i prijatelja. Danima leži sklupčana na krevetu ili odbija da izađe iz sobe. Često je viđaju kako nešto kopa ili se šeta šumom. Blato i drveće postaju njeni saveznici. Svojevoljno ulazi u period osame, dok porodica i prijatelji pomišljaju da je sišla s uma. Pre nekoliko godina, na jednom od mojih predavanja o ženskom viteškom putu u Kal Stejt Long Biču, jedna žena, koja je sedela u zadnjim redovima, podigla je ruku i nestrpljivo me prekinula usred mog izlaganja o svojevoljnoj izolaciji. „Svojevoljna izolacija!“, uzviknula je, „upravo ste imenovali stanje u kome se nalazim poslednjih devet meseci.“

Svi su se okrenuli ka toj ženi, starijoj četrdesetogodišnjakinji, dok je dostojanstveno ustajala sa stolice. „Pre nego što se to desilo“, nastavila je, „bila sam vlasnica i direktor velike dizajnerske firme, u kojoj sam zarađivala preko dvesta hiljada dolara godišnje. Jednoga dana sam došla na posao i više nisam znala ko sam. Pogledala sam se u ogledalo, ali nisam prepoznala svoj lik u njemu. Osećala sam se vrlo dezorijentisano; odjurila sam s posla pravo kući, i nikada se više nisam vratila.“

„Prvih mesec dana nisam izlazila iz spavaće sobe. Moj muž i sinovi, koji su tek ušli u tinejdžerske godine, bili su užasnuti. Nikada ranije me nisu videli takvu. Ujutru nisam imala snage ni da se obučem.“

Izbegavala sam kupovinu, kuvanje i pranje veša. Bila sam ušla u stanje koje ste vi nazvali svojevolutna izolacija."

Nekoliko žena je s razumevanjem klimnulo glavom, a ona je nastavila: „Sada se bavim baštovanstvom. Nikada ranije nisam se bavila baštovanstvom, a sada je to jedini posao koji mogu da obavljam. Volim zemlju. Moja porodica je veoma zabrinuta za mene, misle da bi trebalo da posetim psihijatra, da se ponovo latim posla, da se smejem. Nedostaju im moji prihodi. Pomišljaju da sam luda, ali ja ne hajem za njihovo mišljenje. Svaki put kada razgrnem zemlju, osećam kako sam sve bliža samoj sebi."

Ona je upravo izgovorila istinu koju će prepoznati svaka žena koja ima iskustvo silaska u podzemni svet. Žene koje tragaju za sobom ne kreću se naviše, ka svetlosti, kao što to čine muškarci, već silaze u zemaljske dubine svog bića. Kopanje zemlje da bi se pronašao put do sebe predstavlja simbol ženskog inicijacijskog procesa. Za ženu iskustvo duhovnosti podrazumeva duboko poniranje u sebe, a ne izlaženje iz sebe.

U ovom periodu svojevolute izolacije mnoge žene opisuju svoju potrebu da se povuku iz „muškog kraljevstva". Umetnik i terapeut Patriša Rajs piše:

Bilo mi je potrebno četiri godine da prođem kroz celokupan proces raspadanja, smrti, unutrašnje setve, sazrevanja i obnove. Veoma značajna odlika ovog perioda ticala se mog potpunog povlačenja iz spoljašnje arene „muškog sveta". Da bih se rodila po drugi put, naravno u prenosnom smislu, morala sam svesno da se povučem iz sveta muškaraca. Upravo mi je to svesno povlačenje, uporedo sa stvaranjem ženske matrice, pomoglo da pronađem svoju unutrašnju snagu, svoje žensko tlo. Sumnjam da bih to ikada mogla ostvariti na ijedan drugi način.

Žena se spušta u dubine da bi povratila delove sebe koji su se rasturili u trenutku kada je odbacila majku i razbila ogledalo ženskosti. Da bi svoje putovanje uspešno privela kraju, žena odbacuje svoju opčinjenost intelektom i igrama društvenog uma, i upoznaje se, možda po prvi put u životu, sa svojim telom, svojim

emocijama, svojom seksualnošću, svojom intuicijom, svojim predstavama, svojim vrednostima, svojim umom.

Obazrivo opisujem silazak jer veoma poštujem taj proces i ne želim da ga obezvređim. Reč je o svetom putovanju. U našoj kulturi, međutim, takvo stanje obično se smatra depresijom koja se mora tretirati lekovima i što pre zalečiti. Niko ne voli da bude u društvu depresivne osobe. Međutim, ako bi silazak uvažili kao sveti čin i neophodan put ka punoj spoznaji sebe, znatno manji broj žena bi podlegao depresiji, alkoholu, drogama ili nezdravim odnosima. Tada bi one svoja osećanja mogle da dožive bez stida i da o svome bolu progovore bez apatije.

Žena u fazi silaska može se osećati potpuno razgolićenom, kao da se raspada ili pak biva obuzeta neobjašnjivim besom. Kod nje dolazi do gubitka identiteta, jer prestaje da igra ulogu koju je do tada igrala, što je sve praćeno ogromnim strahom. U seksualnom smislu oseća se suvo, ranjivo i prazno, ili svoju razgolićenost doživljava kao neizdržljivu bol. Dok se život na zemlji nastavlja, ona zadugo ostaje u tami.

Moguće je i da će susresti Ereš-ki-gal, drevnu sumersku boginju koja je svoju sestru Inanu, boginju neba i zemlje obesila o klin da tu izdahne i istruli. Svaki put kada silazi, ženu hvata groza pri pomisli na tamnu boginju i muke kojima će biti izložena. „Bojim se da će me samlesti, prevoriti u prah, pojesti i ispljunuti. Svaki put kada dođe do toga svesna sam da sam sve bliža sebi, no ipak to jedno veoma bolno iskustvo.”

Silazak je prisilan čin koji svaka žena nastoji da izbegne, međutim u jednom trenutku ona više ne može da izbegne spuštanje u sopstvene dubine. Dakako da se ne radi o čarobnom putovanju, ali je posle njega žena snažnija i sigurnija u sebe. Neke žene tvrde da je njihov silazak bio praćen pojavom tamne boginje u snovima.

Verovatno se radi o jednom vidu osvetoljubive i proždrljive hinduističke boginje Kali ispunjene gnevom još od vremena kada su je drevne civilizacije izdale, predavši njenu moć i slavu u ruke muškim božanstvima.

Muški bogovi su od boginje Kali i ostalih ženskih božanstava preoteli tvorilački princip. Biblijski Jehova, koji sebe još nazivaše i Ocem, svoju decu je načinio od ilovače sopstvenim rukama, oponašajući tako drevnu magijsku veštinu sumerske i vavilonske Velike Majke koja je nosila epitete kao što su Nana, Nin-mah i Mami. „Hindusi su smatrali da je na početku postojalo more ili okean krvi, u kome je bila sadržana suština Kali-Maje, Tvorilje." Egipćani su je zvali Izidom, Najdrevnijom od Drevnih, koja postoji od početka vremena. „Od ove boginje je sve nastalo. „ Simbol ženskog božanstva kao plodne tvoriteljke zemlje poništen je nastojanjima hrišćanstva da eliminiše majčinski arhtetip i zameni ga Ocem tvorcem i Sinom spasiteljem.

Misterije majke i ćerke

Majčin gubitak ćerke, ćerkin gubitak majke, jeste suština ženske tragedije.

Adrijen Rič, O rođenoj ženi

Na mene su veliki uticaj izvršili mitovi o Demetri, Persefoni i Hekati. Uzbuđivali su me kao mladu ženu, dok sam čeznula za ljubavlju, kao majku - vatrenu zaštitnicu svoje dece - i sada kao sredovečnu ženu koja se bliži dobu mudrosti. Iz „Ženske enciklopedije mitova i tajni" Barbare Voker o Demetri saznajemo sledeće:

Na grčkom meter znači „majka". De je delta ili trougao, ženski genitalni znak poznat kao „slovo stidnice" u grčkom svetom alfabetu, kao što je to u Indiji joni jantra ili jantra stidnice... Tako, Demetra je predstavljala ono što bi se u Aziji zvalo „Kapija tajnovitog ženstva...koren iz kojeg izbijaju Nebo i Zemlja." Grobnice tholos u Mikeni, jednom od najstarijih centara Demetrinog kulta, sa ulazima u obliku trougla, kratkim hodnicima što podsećaju na vaginu i okruglim kupolama, predstavljali su matericu Boginje, mesto u kome bi trebalo da dođe do preporoda.

Kao i druge drevne indo-evropske boginje, preuzimala je obličje Device, Majke i Starice, odnosno Tvoriteljke, Zaštitinice i Razoriteljke... U devičanskom obličju Demetra se zvala Kora, devica, ponekad i „ćerka", kao u klasičnom mitu o Korinoj otmici,

gde su se dva aspekta boginje razdvojila na dve različite ličnosti. U svom majčinskom vidu Demetra je nosila mnoga imena i titule, bila je Despojna, „milosnica“, Dejanaira, „boginja“, ječmena mati, mudra boginja zemlje i mora ili Plut, „bogatstvo“...

Demetra kao Starica, Persefona razoriteljka, u kasnijem mitu se poistovećuje sa Devicom, pa su devicu otetu i odvedenu u podzemni svet ponekad zvali Kora, a ponekad Persefona.

Demetrin kult se snažno utvrdio u Mikenima, u trinaestom veku p.n.e., i bio je prisutan u Grčkoj nekih dve hiljade godina, kada ga je zamenilo obožavanje Mitre, a kasnije Hrista. Njen hram u Eleusini, jedan od najvećih hramova u Grčkoj, postao je stožer razvijene misterijske tradicije. Demetru su grčki seljaci poštovali kao „boginju“ i u srednjem veku, a to je trajalo sve do devetnaestog veka, kada je dobila ime Milosnica zemlje i neba.

Rani hrišćani osećali su otpor prema eleuzinskim ritualima zbog njihove otvorene seksualnosti, iako je cilj rituala bio „obnova i oproštaj grehova“. Asterijus je rekao: „Zar Eleusina nije prikaz silaženja u tamu i svečani čin odnosa između sveštenika i sveštenice, u strogoj samoći? Zar nisu baklje ugašene i zar svetina, mnoštvo običnih ljudi, ne veruje da njihovo spasenje leži u činu što ga njih dvoje obavljaju u tami?“

U tami smo ponovo rođeni.

Mit koji je postao osnova za eleuzinske misterije opisan je u dugačkoj homerovskoj „Himni Demetri“ u kojoj se potanko pripoveda o Demetrinom odgovoru na otmicu Persefone od strane Zevsovog brata Hada, boga podzemnog sveta.

Persefona je brala cveće na jednoj livadi sa svojim družbenicama, devicama bez majke, Artemidom i Atenom. Privukao ju je izuzetno lep narcis sa stotinu pupoljaka. Kada se sagla da ga ubere, zemlja se otvorila i iz njenih dubina je izronio Had u zlatnim kolima koja su vukli crni konji. Ugrabio je Persefonu i odveo je u mračni podzemni svet. Ona se otimala i dozivala oca, ali joj Zevs nije pritekao u pomoć. Hekata, boginja tamnog meseca i raskršća, čula je iz svoje pećine Persefonino zapomaganje.

I Demetra je čula Persefonine povike pa je pohitala da je pronade. Uz pomoć baklji bezuspešno ju je tražila devet dana i devet noći, pročešljavši uzduž i popreko zemlju i more. U svojoj pomamnoj potrazi za ćerkom nijednom nije zastala da nešto pojede niti da počine, a kamoli da se okupa. Kada se otisnu u potragu za izgubljenim delovima sebe mnoge žene se osećaju kao Demetra, doživljavajući raspadanje nakon rođenja deteta, odvajanja od ljubavnika ili gubitka majke.

U zoru desetog dana Hekata je Demetri saopštila vest da je Persefona oteta. Rekla joj je da je čula, ali da nije uspela da vidi otmičara. Zatim je predložila da zajedno odu do Helija, boga sunca. Od njega su saznale da je Persefonu oteo Had i odveo je u podzemni svet gde mu je ona, protivno svojoj volji, postala žena. Još je dodao da je Hadov brat Zevs bio upoznat sa Persefoninom otmicom i silovanjem. Na kraju je posavetovao Demetru da prestane sa plakanjem i pomiri se sa neumitnim.

Demetra je bila van sebe od besa. Ne samo da je bila potpuno ophrvana tugom i gnevom, već ju je, povrh svega, pekla izdaja njenog supruga Zevsa. Napustila je Olimp da bi, prerusena u staricu, besciljno lutala poljima i gradovima. Dok je Demetra tako tugovala, zemlja je prestala da rađa i postala jalova i pusta. Kada je stigla u Eleusinu, sela je kraj jednog bunara iscrpljena i utučena. Ćerke eleusinskog kralja Keleja šetahu se nadomak tog bunara, pa zastadoše privučene Demetrinom lepotom i pojavom. Kada su čule da traži posao dadilje, odvedoše je njihovoj majci Metaneiri, da joj pomogne oko njihovog tek rođenog brata Demofonta.

Demetra je hranila dečaka ambrozijom i tajno ga držala iznad vatre ne bi li ga učinila besmrtnim. Jedne noći Metaneira je zatekla Demetru na delu pa je, u silnome strahu za sina, stala da vrišti. Demetra je pobesnela. Pokazavši se u punoj veličini i otkrivši svoj identitet i božansku lepotu, izgrdila je Metaneiru zbog njene gluposti. Zlatna kosa padaše Demetri preko ramena, a njeno prisustvo ispunjavaše kuću svetlošću i miomirisima. Demetra se setila ko je.

Naredila je da se u njenu čast sagradi hram, a kada je to učinjeno, zatvorila se u njega tugujući za Persefonom. Demetra je bila boginja žita i dok je tugovala, ništa nije moglo da raste niti da se rađa iz zemlje. Celom čovečanstvu zapretila je glad, bogovi i boginje sa Olimpa prestali su da dobijaju ponude i žrtve, pa je konačno i sam Zevs obratio pažnju na nju. Prvo joj je preko glasnika, Iride, poslao poruku da se vrati. Nakon što je to odbila, on joj je poslao sve olimpijske bogove sa poklonima i počastima. Ljutita Demetra stavila je bogovima do znanja: ukoliko žele da zemlja opet bude plodna, moraju joj vratiti njenu Persefonu. Zevs je naposljetku dao svoj pristanak. On je preko Hermesa, glasnika bogova, poručio Hadu da vrati Persefonu ne bi li se Demetra umilostivila i vratila zemlji plodnost. Na vest da je slobodna, Persefona stade da se užurbano priprema za odlazak. Ali Had se posluži lukavstvom i ponudi joj nar, a ona u žurbi pojede par zrna.

Hermes je vratio Persefonu Demetri, koja je bila presrećna što ponovo vidi svoju ćerku. Pohrlivši joj u zagrljaj, ćerka se ponovo ujedinila sa majkom. A onda ju je Demetra upitala da li je, dok je boravila u podzemlju, okusila hranu mrtvih. Persefona joj odgovori da je, premda se opirala uzimanju hrane dok je boravila u donjem svetu, na vest da će biti vraćena, ipak u žurbi pojela par zrna nara koje joj je pružio Had.

Demetra joj objasni da je mogla, ne okusivši nikakvu hranu, ostati s majkom zauvek, no pošto je kušala zrna nara, od sada mora da boravi u podzemnom svetu „tri meseca u cikličnoj godini" za koje vreme će zemlja biti jalova. Ostatak godine provodiće sa Demetrom i tada će zemlja rađati plodove. Ponovno ujedinjenim majci i kćeri pridruži se Hekata i, izljubivši Persefonu mnogo puta, postade njena „kraljevska prijateljica". Naposljetku izgreja prolećno sunce, a Demetra zemlji vrati plodnost.

U ovom mitu vidimo tri aspekta ženstva koji su najpre razdvojeni, a potom ponovo ujedinjeni: Devicu/devojku Persefonu, Veliku Majku Demetru i Staricu Hekatu. Had je Persefonu otrgao iz stanja nevinosti (nesvesnog) svakodnevnog života i gurnuo je u pravcu

dublje svesti o sebi. Ona biva inicirana u misterije seksualnosti i predaje se Hadu postajući njegova supruga. Ona gubi svoje devojaštvo, devičanstvo i samim tim unutrašnje jedinstvo, koje Ester Harding naziva „esencijom devičanstva“. Postaje Kraljica Podzemlja. „Simbolično govoreći, za ženu je trenutak proboja uvek nalik na silovanje - jedan neumitan događaj - nešto što nadire nesavladivom snagom i ne trpi nikakav otpor.“

Persefona predstaje da igra ulogu majčine ćerke i zaranja u dubine svoje duše. Reč je o univerzalnom ženskom iskustvu: pošto je raskrstila sa starim predstavama o sebi, žena postaje izgubljena, pometena i duboko potištena, da bi u tim mračnim dubinama okрила novo ja. Duševni slom tako postaje duhovni proboj. „Povest o Persefoni, Hadovoj nevesti iz eleusinskih misterija, pomaže nam da i najteže trenutke sagledamo kao sastavne delove života, kao priliku da bacimo pogled u dubine.“

Nakon što je otkrila novo ja, Persefona više nema nameru da se vraća na staro i regresira u pravcu poistovećenja sa majkom. Da bi asimilovala iskustvo dubina ona će progutati pregršt zrna nara.

„Okusila je Hadovu hranu, progutala seme tame i sada može da podari život svojoj novoj ličnosti. To isto može i njena majka.“

Persefona i sama postaje majka, rađa kćer koja za nju umire i potom vaskrsava. „Svaka majka u sebi sadrži svoju ćerku i svaka ćerka sadrži svoju majku - svaka žena se tako raskriljuje, unazad prema svojoj majci i unapred prema svojoj ćerci.“

Nakon Persefonine otmice Demetru su svladali bol i tuga. Ona devet dana i noći (broj devet simbolizuje trudnoću) nije okusila hranu, piće, niti je počinula. Gubitak ćerke je gubitak mladalačkog i bezbrižnog dela sebe. To je doba kada se pažnja pomera iz spoljašnjeg sveta, sa njegovim spoljnim projekcijama, ka unutrašnjem putovanju i svemu onome što prati drugu polovinu života.